

De Loet

Een prachtig boek!

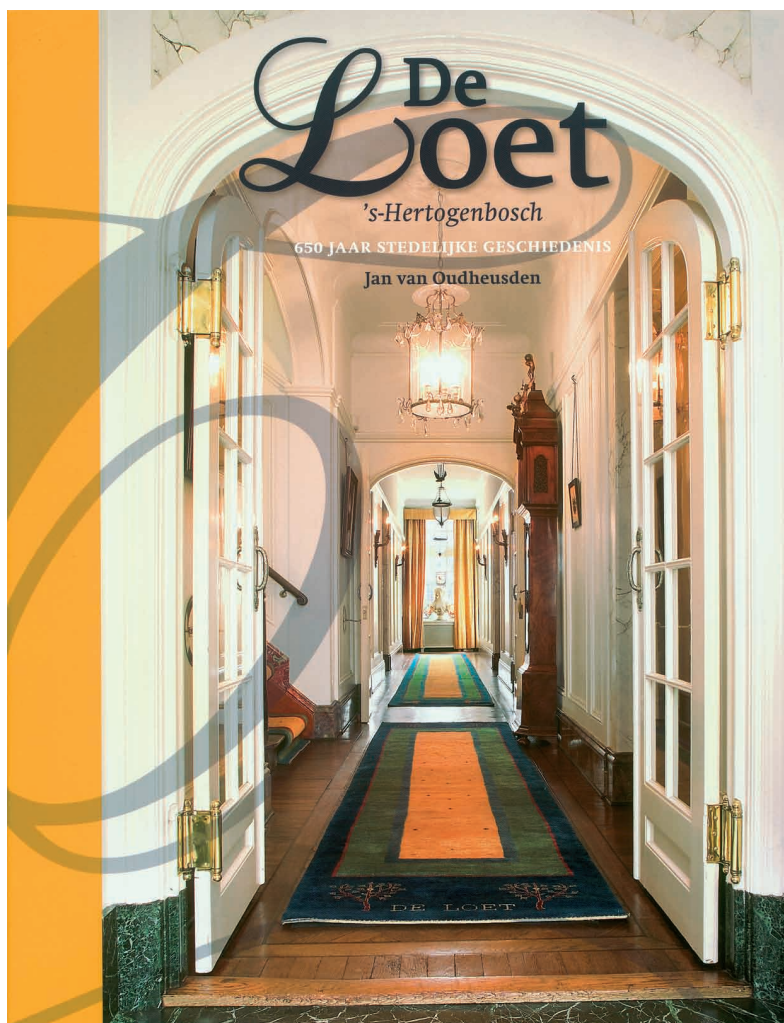
Ed Hoffman

'Op 1 mei begon de beschieting'. Deze eerste zin van het boek 'De Loet, 650 jaar stedelijke geschiedenis' maakt direct duidelijk, dat hier met Jan van Oudheusden een echte verteller aan het woord is.

Bezielde geschiedenis

Breed gepenseeld wordt, zomaar uit het niets, de belegering in de lente van 1508 van het kasteel Poederoyen, dat de waterweg van 's-Hertogenbosch naar Hollandse en Brabantse handelssteden beheerste en belemmerde, in haar tijd gezet. Keizer Maximiliaan en de landvoogdes Margaretha van Oostenrijk, die de Bosschenaren vooral moreel steunden in de strijd met hun Gelderse kwelgeesten, komen ten tonele, en vervolgens wordt met fijnere kwast subtiel geschilderd wat de hectische voorbereiding van zo'n veldtocht voor de inwoners en het straatbeeld van de stad betekende: de herrie, de stank, de angst en de algemene stress.

Wat heeft zo'n lekker verteld verhaal over een belegering vijf eeuwen geleden te maken met het statige herenhuis aan de Peperstraat, dat door de huidige eigenaars, Clemens en Neeltje van der Ven, (zie interview in afl. 2008-1), genoemd is naar de oudst bekende bewoonster van die plek: Mechteld van Loet, die in 1361 haar testament heeft gemaakt? Wel, de stad kon de kosten van die veldtocht amper opbrengen en één van de zes 'goede mannen', die voor de fondsen moesten zorgen, was de jurist Frans Toelinck, die daar aan de Peperstraat woonde! Het tekent de aanpak van Van Oudheusden om, uitgaande van een uniek huisarchief, via de bewoningsgeschiedenis van *De Loet* tot een bezielde geschiedenis van onze stad te komen.



Van der Stegen

In 1537 verkochten de erfgenamen van Frans Toelinck het huis aan de latere president-schepenen Goeswijn van der Stegen. Aan hem worden maar liefst drie fascinerende hoofdstukken opgehangen.

Ruzie tussen Goeswijn en een buurman over een stinkende afvoer inspireert de schrijver tot een alle-

gorie van de vijf zinnen. Op een meesterlijke, aan Hui- zinga herinnerende manier, schetst hij hoe intensief, maar vooral ook hoe anders, de zintuigen van de 16e- eeuwse Bosschenaren dag en nacht geprikkeld wer- den, en hoe anders daarom hun aardse bestaan was. Een volgend hoofdstuk gaat over het bovenaardse. De oudste zoon van Goeswijn, Jan, trouwde met Maria Lombaerts van Enckenvoirt, de kleindochter van de zus van de grote kardinaal Van Enckenvoirt. Deze Brabantse prelaat had carrière gemaakt in het Vaticaan en was tenslotte door de enige Nederland- se Paus, Adrianus VI, op diens sterfbed tot kardinaal benoemd. Meeslepend wordt dan beschreven hoe Van Enckenvoirt zich weerde in de slangenkuil van de Romeinse Curie, hoe hij zich schandelijk verrijk- te, maar ook hoe hij een groot raam schonk voor het zuidertransept van de Sint-Jan en hoe hij zijn Bos- sche familieleden volop liet meeprofitieren; zo be- noemde hij zijn zevenjarige neefje op drie plaatsen tegelijk tot kanunnik! Het was dit soort gedrag, dat ten grondslag lag aan de komst van de Reformatie. Het derde hoofdstuk rond Goeswijn vertelt enkele van de zwartste bladzijdes uit onze stadsgeschie- denis: de burgerstrijd tussen katholieken en calvinis- ten en de twee verwoestende beeldenstormen van 1566. Het ontketende tuig, de wanhopige lafheid van de bestuurders en het vernietigende van deze vlagen over de stad, het wordt allemaal zo beeldend en minutieus beschreven, dat de scherven en splin- ters de lezer om de oren vliegen. Verwanten en burens van de oude Goeswijn spelen onderwijl aan beide zijden van het conflict hun rollen. Deze drie aan de familie Van der Stegen gewijde hoofdstuk- ken behoren tot de beste van het boek.

Veranderingen

De band tussen de bewoners van *De Loet* en de om- mekeer in de Bossche geschiedenis van 1629 is dunner. Na de lekkere openingszin: 'Ineens hing daar die vlag!' wordt het beleg en de verovering door Frederik Hendrik pakkend beschreven, maar voor het perceel aan de Peperstraat leidden deze gebeur- tenissen er vooral toe, dat er naast katholieke ook vooraanstaande, van buiten komende, gereformeer- den als bewoners passeren. Zoals de hele geschiedenis van de 18e eeuw altijd al wat minder interessant lijkt, zo geldt dat ook voor de families die toentertijd *De Loet* bezaten, bewoon- den, verhuurden of huurden. Gebaseerd als zo'n bewoningsverhaal nu eenmaal is op testamenten, erfdelingen en gerechtelijke conflicten, wordt er dan wel een venster geopend op een kleinstedelijke wereld vol van ruzies en geroddel. En dat is toch ook wel weer heel amusant!



Tekening van een door kardinaal Willem van Enckenvoirt aan de Sint-Jan geschonken glasraam (met rechts het portret van de schenker). Het raam zelf is niet meer aanwezig. (KB Brussel)

In de hectische tijd rond de Franse Revolutie is er een grappig verband met de grotere geschiedenis, als een dochter van een van de bewoners, de patriot Philip de Bergh, buitenechtelijk bevrucht wordt door Willem Hubert. Deze creatieve Hubert was één van de drie heren die in 1796, namens Bataafs-Brabant, aanwezig waren bij de allerlaatste vergade- ring van de Staten Generaal van de Republiek der Zeven Provinciën. Hij was direct daarna ook een der afgevaardigden in de nieuwe Nationale Vergade- ring, waarmee er voor ons geweest een einde kwam aan anderhalve eeuw van achterstelling.

Volgend op deze emancipatie van het oude Staats-Brabant, en op een 19e eeuw met enkele bewoners van *De Loet* die als artsen sociaal betrokken waren bij de bestrijding van de verpaupering van een groot gedeelte van de Bossche bevolking, komt de katholieke emancipatie aan de orde in de persoon van Lodewijk de Gruyter, een van de directeuren van het grootse kruideniersconcern waarvan de opkomst, en later het verval, onderhoudend uit de doeken wordt gedaan. Lodewijk kocht in 1930, toen zijn familie inmiddels tot de Roomse elite behoorde, *De Loet*. Hij zette er negen kinderen op de wereld. Toen die waren uitgevlogen verkocht hij het pand in 1973 aan Clemens en Neeltje van der Ven, de huidige bewoners. Als antiquairs en verzamelaars *pur sang*, vulden zij het huis met kunstschaten en maakten er een werkelijk uniek stadspaleisje van.

Het ideale boek?

En dat brengt ons op een tweede aspect van dit boek. Naast de fascinerende verhalen over de bewoners van het pand en de geschiedenis van onze stad, is het ook verrukkelijk verlucht! Jac. Biemans is er als illustrator in geslaagd vele, ook nog nooit gepubliceerde, afbeeldingen bijeen te brengen die de teksten prachtig verrijken. Ook uit de verzameling van de Van der Vens heeft hij unieke illustraties van Bossche penningen, zilverwerk, porselein en schilderijen geput. Tenslotte zijn er paginagrote foto's opgenomen van de verschillende ruimtes en de tuin van het huis met poëtische begeleidende teksten als gold het een reeks van elegante modellen op de catwalk. Allemaal erg fraai!

Is dit prachtige boek nu ook het ideale boek? Wel, perfecte boeken zijn moeilijk bestaanbaar zolang lezen en kijken gecombineerd moeten worden. Een leesboek heeft baat bij een lekker lettertype en een formaat, dat tot in de kleine uurtjes handzaam in

bed genoten kan worden, terwijl platen flink fors moeten zijn voor op de salontafel.

En dan is er nog de steeds belangrijkere rol van de vormgever. De afgelopen jaren verschijnen er veel boeken met brede gekleurde banden boven of terzijde van de bladzijdes. Dat gaat ten koste van de ruimte voor de lopende leestekst. Ook wordt er zo nu en dan achter de verhalende pagina een schemerige afbeelding gemonteerd. Heel hinderlijk! Gelukkig komt dat bij dit boek maar een enkele keer voor. Maar er is nog iets. Van Oudheusden hangt niet alleen de stadsgeschiedenis heel vernuftig op aan de individuele lotgevallen van de bewoners van *De Loet*, maar vertelt in korte rubrieken ook wat er *Tegelijkertijd* in de wereld in het algemeen gebeurde. Daarvoor wordt dan van een grote, lichtjes gekleurde, bladzijde een donkerder gedeelte gereserveerd. Dat ziet er weer fraai uit, maar leidt wel tot erg kleine witte lettertjes. Ook de in de zijstroken opgenomen bijschriften onder de illustraties moeten het met minieme lettertjes doen.

Natuurlijk is het de taak van de vormgever om een mooi boek te maken. De dienstbaarheid aan de tekst en dus aan de lezer moet echter altijd voorop staan! Vergeleken met de boeiende teksten en fraaie foto's zijn dit overigens onbelangrijke opmerkingen, die de waarde van dit werk voor de Bossche geschiedenis in het geheel niet aantasten. Het is en blijft een verrukkelijk boek, waar schrijver, illustrator en opdrachtgevers terecht trots op mogen zijn.

Van Oudheusden gaat uit van een motto van de historicus Ankersmit: 'Onze gevoelens over het verleden zijn niet minder belangrijk dan wat we ervan weten – en waarschijnlijk zelfs belangrijker'. Dat moge waar zijn, maar na lezing van dit boek, overheerst het gevoel weer veel meer van een opgefrist verleden te weten! ■

Jan van Oudheusden, *De Loet 's-Hertogenbosch, 650 jaar stedelijke geschiedenis* (Zwolle 2008)

Bossche Noot

Geschiedenis maakt dorstig

Voorloper De Boschboom

Betaald: 106 gulden en 6½ stuiver voor 148 kwarten wijn voor de commissie tot het verzamelen van bouwstoffen 'dienende tot het beschrijven vande historie' van 's-Her-

togenbosch (1 augustus 1608).

Idem 35 gulden en 7½ stuiver voor 42½ kwarten wijn die de commissie 'de historie deser stadt oversien hebbende' heeft gedronken (1 september 1608).

Idem betaald: 20 gulden en 16

stuivers 'ter cause van de wijnen, gedroncken bij de commissarissen besounerende inde historie deser stad' (lesten septembris).

Bron: Stadsrekening 1607-1608
AV